

הנגב – מישימון למזרע

האדם במדבר: יחסי גומלין במהלך הדורות

1 יחידת לימוד

ירושלים ה'תשע"א

תוכן העניינים

מבוא / 3

מטרות לימוד היחידה / 4

נושאי הלימוד - הקצעת שעות ההוראה / 5

פרקי הלימוד:

א. גבולות הנגב / 6

ב. נופים מדבריים בנגב / 7

ג. המסד הפיזי / 8

ד.. הדרכים בנגב / 11

ה. הסתגלות לחיים בתנאי המדבר / 13

ו. משאבי הנגב ודרכי ניצולם בידי האדם / 16

ז. תולדות התיישבות האדם בנגב בעת העתיקה / 21

ח. תולדות התיישבות האדם בנגב בעת החדשה / 25

ט. הבדווים – נוודי המדבר / 35

י. דילמות סביבתיות בנגב / 38

מבוא

הנגב, חבל הארץ בדרומה של ארצנו, משתרע על חלק ניכר משטחה של ישראל. האזור מאופיין בעיקר באקלימו המדברי – משקעים מועטים ובלתי סדירים ומשרע טמפרטורות גדול בין יום ללילה ובין עונות השנה. תנאים מדבריים אלה הקשו על ההתיישבות האדם, ולכן במהלך הדורות האזור לא היה מיושב בצפיפות, וגם כיום ההתיישבות בו דלילה יחסית. מאפייני האקלים גם מציינים את גבולות הנגב בצפון. גבול זה נקבע על פי קו הגשם (איזוויטה) 200 מ"מ. אלא שגבול זה אינו גבול יציב וקבוע, בשנים גשומות קו זה משתרע דרומית לבאר שבע, ובשנים שחונות הוא מצפין לכיוון קריית גת. גבולות הנגב האחרים הם גבולות מדיניים.

התנאים בנגב יצרו נוף צומח וחי הייחודי לאזור. ביחידה זו נלמדים המנגנונים שפיתחו החי והצומח כדי להישרד בתנאי המדבר (טמפרטורות גבוהות, יובש, סוגי הקרקעות) ולהסתגל אליהם.

בתקופות שבהן היה שלטון מרכזי חזק נכלל הנגב בתחומי ארץ ישראל. בתקופות אלו הייתה באזור פריחה יישובית, ואילו בתקופות שבהן השלטון התרופף הפך הנגב לאזור ספר בין הארץ הנושבת לשימון והשתלטו עליו שוסי המדבר.

בתקופת המקרא היה הנגב מיושב רק בצפון, באזור בקעת באר שבע (במקרא המילה "נגב" משמעותה לעתים הכיוון "דרום"). בחבלי הנגב נותרו שרידים של מצודות מימי בית ראשון; חלקן שמרו, כנראה, על הדרך לעציון גבר, הנמל הדרומי בתקופת ממלכת שלמה.

התושבים שהתגוררו בנגב, בעבר וגם כיום, היו נוודים שהשכילו לסגל את אורחות חייהם - לבוש, מבני המגורים, שיטות חקלאיות ודרכי אגירת מים - לתנאי המדבר, למשל: הנבטים והבדווים.

הנבטים הופיעו בארץ ישראל במאה ה-4 לפנה"ס בקירוב, הם עסקו בעיקר במסחר (תבלינים, בשמים, אריגים) ונעו בנתיבי הנגב מהדרום אל עבר נמלי הים התיכון. לאורך דרכי המסחר הם בנו תחנות מעבר של הנבטים שבמהלך הזמן, ואחר שהתנצרו והפכו לנתיני האימפריה הביזאנטית, התפתחו והפכו ליישובי קבע ולאחר מכן לערים. הבדווים, גם הם כמו הנבטים, סיגלו עצמם לתנאי המדבר ונדדו באזור המדברי במשך מאות שנים בעקבות מקומות המרעה ומקורות המים (נוודים אלו לא התחשבו בגבולות המדיניים שנקבעו החל מהמאה ה-20). בעשרות השנים האחרונות חלו תמורות באורחות החיים של הבדווים ובמשלח ידם, רבים מהם עברו להתגורר ביישובי קבע.

ניצני ההתיישבות הציונית בנגב החלו כבר בראשית תקופת המנדט הבריטי. לפני הקמת המדינה היו בנגב יישובים מעטים. טרם הקמת המדינה הכירו מנהיגי היישוב בחשיבותו של האזור וחזו את האפשרויות הטמונות בפיתוח ההתיישבותי-כלכלי שלו, כמו כן הם עמדו על החשיבות הרבה של המוצא לים בדרום הארץ - לים סוף. חשיבות האזור הביאה להקמת המצפות, עלייה לקרקע של אחת עשרה הנקודות. במלחמת העצמאות יצא צה"ל למספר מבצעים על מנת להדוף את הצבא המצרי ולהבטיח את ההתיישבות העברית בנגב - "יואב", "חורב", ו"עובדה".

כיום הנגב מהווה עבור מדינת ישראל אזור בעל פוטנציאל חשוב לפיתוח.

חזונו של דוד בן גוריון על כיבוש השממה ומדיניות פיזור האוכלוסין, היה תמריץ וזרז ליישובו של הנגב מחדש בדורנו, לייסודן של עיירות הפיתוח ויישובים חקלאיים רבים, ולניצול חומרי הגלם הצפונים במעמקים האדמה.

סוגיה חשובה הנלמדת בסופה של יחידה זו היא השמירה על ערכי הנוף הייחודיים של הנגב ושל הדרכים לפתרון הקונפליקטים בין שימור לפיתוח, בין הפקת תועלת כלכלית לבין הימנעות מפגיעה באיכות חיי התושבים ובערכי הנוף הטבעי והייחודי למען הדורות הבאים (קיימות) וסביב הצורך של צה"ל בשדות אימונים נרחבים המצויים אך ורק בנגב..

מטרות לימוד היחידה

א. טיפוח האהבה לנגב וחיזוק הזיקה אליו - תולדות, נופים ואוכלוסייה.

1. הכרת תולדות הנגב ואתריו ההיסטוריים.
2. הכרת הייחודיות של נופי הנגב.
3. טיפוח מעורבות פעילה לשימור אתריו ההיסטוריים ונופיו של הנגב.
4. הכרת המיעוטים היושבים בנגב ומנהגיהם.
5. חינוך לסובלנות ומתן כבוד לבני מיעוטים ודתות שונות בנגב.

ב. פיתוח אסטרטגיות חשיבה מסדר גבוה וכישורים מטה-קוגניטיביים שתוכני הלימוד מזמנים.

1. ניתוח השוואתי של הנגב בתקופות השונות על פי קריטריונים שונים (למשל: האוכלוסייה, השלטון ומעמדו של האזור).
2. גיבוש דעה מנומקת בעקבות חשיפה לנקודות מבט שונות ולדעות שונות (למשל: עיירות הפיתוח מדיניות יישובית מוצלחת או כושלת).
3. חשיפת הלומדים לעקרון אי-הוודאות במדע – גילויים חדשים משנים תפיסות קודמות (למשל: מקדש ערד ושאלת ייחודיות של הפולחן במקדש בירושלים).
4. העלאת השערות בסוגיות בלתי פתורות (למשל: סופה של התקופה הנפטית).
5. פיתוח כושר הדמיון וההפשטה בשחזור מבנים וממצאים.
6. קישור בין גורמים גיאוגרפיים ופוליטיים ובין אירועים מרכזיים שהתרחשו בנגב.
7. קישור בין גורמים סביבתיים שונים לבין נופי הנגב והסכנות המאיימות עליהם.

ג. פיתוח כישורי מידענות באמצעות ממצאים בשטח ומקורות היסטוריים להסברת תופעות ותהליכים בסביבות הפיזית והאנושית בנגב בעבר, בהווה ובעתיד.

1. הפקת מידע מממצאים ארכיאולוגיים ומחפירות ארכיאולוגיות ועיבודו.
2. הערכת תקיפותם ומהימנותם של ממצאים ארכיאולוגיים כמקור מידע לעברו של הנגב (הערכה ביקורתית של מקורות מידע).
3. הפקת מידע ממקורות כתובים וחזותיים (מפות, תרשימים, תצלומים, דגמים) וממקורות שמע ועיבודו.
4. הערכת תקיפותם ומהימנותם של מקורות כתובים וחזותיים כמקור מידע על הנגב.

נושאי הלימוד – הקצאת שעות ההוראה

שעות הלימוד	נושאי הלימוד	שעות הלימוד	נושאי הלימוד
15	ז. תולדות התיישבות האדם בנגב בעת העתיקה	2	א. גבולות הנגב
1	1. התקופות הפרה ההיסטוריות	3	ב. נופים מדבריים בנגב
3	2. תקופת הברונזה	10	ג. המסד הפיזי
5	3. התקופה הישראלית- מהתנחלות למלוכה	3	1. אקלים
6	4. הנבטים אדוני המדבר	7	1. מבנה מסלע וקרקעות
25	ח. תולדות התיישבות האדם בנגב בעת החדשה	2	ד. הדרכים בנגב
5	1. שלהי התקופה העות'מאנית וראשית תקופת המנדט	11	ה. ההסתגלות לחיים בתנאי המדבר
6	2. ההתיישבות הציונית בנגב עד הקמת המדינה	7	1. הסתגלות הצומח והחי
2	3. הנגב בחזון בן גוריון	4	2. הסתגלות האדם לחיים במדבר
4	4. מלחמת העצמאות	12	ו. משאבי המדבר וניצולם בידי האדם
6	5. ההתיישבות בנגב לאחר הקמת המדינה	4	1. מקורות המים
5	ט. הבדווים – נוודי המדבר	4	2. חקלאות מדברית
	1. אורח החיים של הבדווים והתמורות שחלו בו	4	3. אוצרות הטבע בנגב
5	י. דילמות סביבתיות בנגב		

א. גבולות הנגב (2 שעות)

מטרות:

- יסבירו את משמעות השם נגב.
- ישוו בין "גבול עולי מצרים" ל"גבול עולי בבל".
- יסבירו את הקריטריונים השונים לתיחום חבל.
- יישמו את הקריטריונים השונים לתיחום הנגב ויסבירו מדוע גבולות הנגב אינם גבולות קבועים.

הערות דיזקטיות	דוגמאות למיומנויות למידה וכישורי חשיבה שהתכנים מזמנים	מוקדי תוכן, סוגיות ולימוד בשטח	נושאי הלימוד
<p>סוגיית תיחום חבל נדונה בכל אחד מאזורי הארץ. גבול הנגב נקבע בזמנו כגבול בין מזרע לישימון (איזויטה 200 מ"מ). בגלל שינויים אקלימיים שהתרחשו במהלך השנים חלו גם שינויים בגבול הצפוני של הנגב. למשל: בתקופת המנדט היה הגבול הצפוני של הנגב דרומית לגדרה ובימינו – מדרום לקריית גת. יש להזכיר שהנגב הוא חלק מרצועת המדבריות העולמית סביב קו רוחב 30.</p> <p>העיסוק בנושא הגבולות ביחידה זאת וביחידות האחרות דורש פעילות של השוואה, יישום והכללה.</p>	<p>השוואה: ישוו בין גבול "עולי מצרים" בדרום לבין "גבול עולי בבל" על פי קריטריונים שונים, לדוגמה: המעמד ההלכתי של הגבולות</p> <p>יישום והכללה: יישמו את הידע שנלמד על הקריטריונים לתיחום חבל כדי לקבוע את גבולות הנגב. קביעת הגבולות תיעשה תוך כדי הכללה, דוגמה: גבולו הצפוני של הנגב נקבע על ידי קריטריון אקלימי (במפות האקלים – קו 200 מ"מ גשם)</p>	<p>- משמעות השם "נגב"</p> <p>- קריטריונים לתיחום חבל:</p> <ul style="list-style-type: none"> □ תנאים פיזיים-גיאולוגיים □ תנאים אקלימיים □ תוואי שטח בולטים □ גבולות מדיניים □ גבול המזרע והישימון □ גבולות הלכתיים (גבול עולי מצרים לעומת גבול עולי בבל) <p>- קביעת גבולות החבל על פי הקריטריונים השונים</p>	<p>1. משמעות שם החבל וגבולותיו</p>

ב. נופים מדבריים בנגב (3 שעות)

מטרות:

יכירו את המאפיינים הפיזיים של אזורי המשנה בנגב.

הערות דיזקטיות	דוגמאות למיומנויות למידה וכישורי חשיבה שהתכנים מזמנים	מוקדי תוכן, סוגיות ולימוד בשטח	נושאי הלימוד
		<p>לימוד בשטח להכרת המאפיינים הפיזיים של אזורי המשנה בנגב</p> <p>אתרים לביקור: בקעת באר שבע, הנגב הצפון מערבי (אדמת לס, בתרונות), הר הנגב (מכתשים), חולות חלוצה ושונרה, הערבה (מלחות), הרי אילת (גרניט), אזור ים המלח (חואר הלשון)</p>	<p>1. נופים מגוונים בנגב</p>

ג. המסד הפיזי (10 שעות)

מטרות:

- **יכירו** את מאפייני אקלים הנגב ואת אירועי מזג האוויר הקיצוניים.
- **יסבירו** את הגורמים המשפיעים על המאפיינים הייחודיים של אקלים הנגב.
- **יסבירו** את הגורמים המעצבים והמשפיעים על צורתו הייחודית של הנוף הפיזי בנגב.
- **יכירו** את מאפייניהם של סלעי התהום וסלעי המשקע בנגב ו**יסבירו** את דרכי היווצרותם.
- **יעלו השערות** שונות בדבר היווצרותו של בקע ים המלח.
- **יסבירו** את השפעתו של בקע ים המלח על עיצוב נופי הנגב וים המלח.
- **יעלו השערות** בדבר הסיבות לשינויים שחלו במפלס ים המלח במהלך הדורות.
- **יכירו** את ייחודו של המבנה הגיאולוגי של הר הנגב.
- **ישוו** בין המבנה הגיאולוגי של הר הנגב למבנה הגיאולוגי של אזורים אחרים בארץ.
- **יכירו** את צורות הנוף השונות בנגב ו**יסבירו** את דרכי היווצרותן.
- **יעלו השערות** לגורמים להיווצרותם של המכתשים בנגב.
- **יכירו** את תכונותיהן הייחודיות של קרקעות הנגב ו**יסבירו** את דרכי היווצרותן.
- **יכירו בשטח** את המסלע וצורות הנוף בנגב.

	<p>זיהוי רכיבים וקשרים – סיבה ותוצאה: יזהו ויתארו את הגורמים המשפיעים על המאפיינים הייחודיים של אקלים הנגב, לדוגמה: מיקומו של הנגב ברצועת המדבריות העולמית.</p>	<p>- מאפייני אקלים הנגב ואירועי מזג אוויר קיצוניים</p> <p>- הגורמים המשפיעים על אקלים הנגב (הרוחב הגיאוגרפי, גובה מעל פני הים, מרחק מהים)</p> <p>- השפעת אירועי מזג אוויר קיצוניים האופייניים לנגב, על פעילות האדם בעבר ובהווה למשל: שיטפונות פתאומיים, סופות חול</p>	<p>1. אקלים (3 שעות)</p>
	<p>שאלת שאלות: יעלו שאלות מתוך התבוננות בנופי הנגב על דרכי</p>	<p>- הגורמים המעצבים והמשפיעים על צורתו הייחודית של הנוף הפיזי בנגב</p>	<p>2. מבנה, מסלע וקרקעות (7 שעות)</p>

היווצרותם,
לדוגמה: מדוע נפוצה תופעת
החמאה במדבר?

זיהוי רכיבים וקשרים –
סיבה ותוצאה.
יסבירו את מאפייני הסלעים
בנגב ואת דרכי היווצרותם,
לדוגמה: יסבירו את
היווצרות פסיפס הצבעים
בסלעי הגרניט באזור אילת.

העלאת השערות:
יעלו השערות שונות לגבי
היווצרותו של בקע ים
המלח,
לדוגמה: שקיעה של ים
המלח, השערה לא תקיפה, זו
התוצאה, אך לא הגורם.

העלאת השערות:
יעלו השערות בדבר הסיבות
לשינויים שחלו במפלס ים
המלח במהלך הדורות,
לדוגמה: שקיעה של הים -
השערה לא תקיפה; שינויים
במשטר האקלים - השערה
תקיפה.

השוואה:
ישוו בין המבנה הגיאולוגי
של הר הנגב למבנה
הגיאולוגי של אזורים אחרים
בארץ.
לדוגמה: הצד הדרומי-מזרחי
של הקמרים בנגב תלול יותר
מאשר צדס הצפון-מערבי.
זיהוי רכיבים וקשרים –
סיבה ותוצאה:
יסבירו את דרכי היווצרותן
של צורות הנוף השונות בנגב,

- דרכי היווצרותם של סלעי התהום וסלעי המשקע בנגב
ומאפייניהם

- היווצרות בקע ים המלח והשפעתו על עיצוב נופי הנגב וים המלח

- השינויים שחלו במפלס ים המלח במהלך התקופות וגורמיהם

- ייחודו של המבנה הגיאולוגי של הר הנגב – **קמרים א-סימטריים**

- דרכי ההיווצרות של צורות נוף הייחודיות בנגב והגורמים
להיווצרותן: **מכתשים** (כמוון, הגדול, הקטן), **הפטרייה, הנגרייה,**
מחדרים

	<p>לדוגמה : היווצרות פטרייה בסלע חול נובי עקב סחיפת רוח הנושאת עמה גרגירי חול בשילוב עם שונות בדרגות הקושי של המסלע.</p> <p>העלאת השערות : יעלו השערות שונות לסיבות להיווצרות המכתשים - צורת נוף ייחודית הקיימת בעולם בצורה מפותחת רק בנגב (ובמידה זו או אחרת גם בצפון סיני), לדוגמה : היותו של הנגב אזור מדברי – השערה לא תקפה, צירוף של תנאים פיזיים ייחודיים – גיאולוגיים, גיאומורפולוגיים, אקלימיים – בשטח קטן יחסית : השערה נכונה.</p> <p>העלאת השערות : יעלו השערות לגבי מקורה של אדמת הלס בנגב, לדוגמה : סחף של נחלים – השערה לא תקיפה, שקיעת אבק שמקורו במדבריות – השערה נכונה.</p>	<p>- דרכי ההיווצרות של קרקעות הלס בנגב ומאפייניהן (יתרונות וחסרונות)</p> <p>לימוד בשטח להכרת המסלע, הקרקעות וצורות הנוף בנגב</p> <p>אתרים לביקור : בקעת באר שבע, הרי אילת, בקעת תמנע, המכתשים</p>	
--	---	--	--

ד. הדרכים בנגב (2 שעות)

מטרות:

- **יכירו** את תוואי הדרכים בנגב ו**יסבירו** את הגורמים שהשפיעו עליהם.
- **ישוו** בין תוואי דרכי העבר לתוואי הכבישים כיום בנגב.
- **יסבירו** את הגורמים המקשים על תחזוקה תקינה של מערכת הכבישים בנגב.
- **יסבירו** את השיקולים להקמת הגשרים במערכת הכבישים בנגב ואת הסיבות לקשיים בתחזוקתם.

	<p>זיהוי רכיבים וקשרים – סיבה ותוצאה: יסבירו את הגורמים שהשפיעו על תוואי הדרכים בנגב בעבר והאם אותם גורמים משפיעים על תוואי הדרכים גם בהווה.</p> <p>השוואה: ישוו בין תוואי דרכי העבר לתוואי הכבישים כיום בנגב, דוגמה: תוואי דרך הבשמים בעבר אינו משמש כתוואי כביש בהווה.</p> <p>מיזוג (אינטגרציה): הלומדים ייצרו קשרים בין פרטי מידע מתחומים שונים (אקלים, פני השטח, מסלע) כדי להסביר תופעה באזור, יסבירו את הגורמים המקשים על תחזוקה תקינה של מערכת הכבישים בנגב באמצעות מיזוג מידע נלמד ויישומו להסבר תופעה, דוגמה: שיטפונות עזים גורמים לסדקים בכבישים</p>	<p>- דרכים עתיקות בנגב (אורב אל חג', דרך הבשמים, דרך שור, מעלה עקרב)</p> <p>- הגורמים שהשפיעו על תוואי הדרכים בנגב בעבר ובהווה (פיזיים, כלכליים, דתיים)</p> <p>- הגורמים המקשים על תחזוקה תקינה של מערכת הכבישים בנגב והדרכים לפתרון הקשיים (למשל: שיטפונות, כיסוי על ידי חולות, היסדקות עקב משרע טמפרטורות גדול בין יום ללילה)</p>	<p>1. תוואי הדרכים בנגב – בעבר ובהווה</p>
--	--	--	---

	<p>ולהתערערות תשתיתם</p> <p>הסקה: יסיקו על בסיס הנתונים הפיזיים על הקשיים בהקמת הגשרים בדרכי הנגב, דוגמה : רוחב אפיקי הוואדיות, הערכות לשיטפונות בעלי עוצמה רבה בנחלים.</p>	<p>- השיקולים להקמת הגשרים במערכת הכבישים בנגב, והקשיים בהקמתם ובתחזוקה השוטפת שלהם</p> <p>לימוד בשטח להכרת הדרכים העתיקות בנגב וסביבתן הפיזית</p> <p>אתרים לביקור : דרך הבשמים, מעלה עקרבים</p>	
--	--	---	--

ה. ההסתגלות לחיים בתנאי המדבר (11 שעות)

מטרות:

- **יכירו** את חבלי הצומח בארץ ישראל ובנגב.
- **יסבירו** את השפעת התנאים השוררים בנגב על אופיים של החי והצומח בו.
- **יסבירו** את דרכי ההתמודדות וההסתגלות של הצומח ושל החי לתנאים בנגב.
- **ישוו** בין דרכי ההתמודדות וההסתגלות של הצומח לחיים בנגב לאלו של החי.
- **יכירו בשטח** את הצמחים האופייניים לנגב.
- **יכירו** את בתי הגידול העיקריים של בעלי החיים בנגב.
- **יכירו** את בעלי החיים האופייניים לנגב (באמצעים ויזואליים בכיתה ובספורים בשטח).
- **יכירו** את ייחודו של עולם החי במפרץ אילת.
- **יסבירו** את קשיים והמכשולים להתיישבות האדם בנגב במהלך התקופות ואת השפעתם על גוף האדם ועל חייו במרחבי המדבר.
- **יכירו** את דרכי התמודדות האדם עם קשיי החיים במדבר בתקופות שבהן התקיים יישוב בנגב.
- **יחזו** את דרכי התמודדות האדם עם קשיי החיים במדבר בעתיד.

	<p>זיהוי רכיבים וקשרים – סיבה ותוצאה: יסבירו את השפעתם של התנאים הפיזיים במדבר על הצומח והחי באזור, דוגמה: הצומח – ריכוז בערוצי הנחלים; החי – פעילות לילית.</p> <p>השוואה והסקה: ישוו בין דרכי ההתמודדות וההסתגלות של הצומח ושל החי בנגב ויסיקו באשר לסיבות להבדלים ביניהן, דוגמה: הצומח – התחמקות מתנאי החום והיובש, למשל: המתה "מכוונת" של חלקי הצמח; החי – למשל: פעילות לילית בעיקר הודות ליכולת</p>	<p>- חבלי הצומח בארץ ישראל ובנגב</p> <p>- השפעת התנאים השוררים בנגב על אופיים של החי והצומח בו</p> <p>- דרכי ההתמודדות וההסתגלות של הצומח ושל החי בנגב - הדומה והשונה</p>	<p>1. הסתגלות הצומח והחי (7 שעות)</p>
--	--	---	--

<p>בשטח ניתן לראות בדרך כלל את בתי הגידול של בעלי החיים, ולא בהכרח את בעלי החיים עצמם. מומלץ להתייחס לעדויות להימצאותם של בעלי חיים בשטח, למשל: עקבות בחול, גללים, נשל. ועם זאת להכרת בעלי החיים עצמם מומלץ לבקר בגנים זואולוגים או להציג לתלמידים תמונות וסרטים שבהם נראים בעלי החיים הנמצאים במדבר.</p>	<p>הניידות של בעלי החיים.</p> <p>זיהוי ושיום: זיהו בשטח את הצמחים האופייניים למדבר וינקבו בשמם. יישום: יישמו את המידע שנלמד בכיתה על דרכי התמודדות הצמחים עם תנאי הנגב להסבר מנגנוני ההסתגלות של הצמחים שנראו בשטח, דוגמה: רותם המדבר "מיישם" את מנגנון הרוטמיות.</p> <p>יישום: יישמו את המידע שנלמד בכיתה על דרכי ההתמודדות של בעלי החיים עם תנאי הנגב להסבר מנגנוני הסתגלותם כפי שנראו בשטח, דוגמה: גללים יבשים.</p>	<p>לימוד בשטח להכרת דרכי התמודדות הצמחים עם התנאים בנגב צמחים לדוגמה: רותם המדבר, שיטת הנגב, אשל הפרקים, מלוח קיפח, ריסן נאכל, כוכב ננסי, זוגן השיח, באסיה צמירה</p> <p>לימוד בשטח להכרת בתי הגידול ודרכי ההתמודדות של בעלי החיים בתנאי הנגב</p> <p>אתרים לביקור: בתי גידול שונים של בעלי החיים בנגב, לדוגמה: שטחים פתוחים – פרא, גמל, נמר, זאב, חוברה, קורא חולות – עכן, שפיפון, ירבוץ, פֶּנְקָה, שחורית; עמקי נחלים – אפעה מְצוּקִים – יעל, דורסים</p> <p>לימוד בשטח להכרת ייחודו של עולם החי במפרץ אילת</p>	
---	---	--	--

<p>בלימוד נושא זה יש להתייחס לא רק להשפעות הפיזיות של החיים במדבר על גוף האדם, אלא גם לקשיים הנפשיים והרוחניים.</p> <p>נושא מרכזי זה – הסתגלות האדם לחיים במדבר – מופיע כאן ברצף הדידקטי-ההגיוני של תהליך הלימוד שעיקרו הסתגלותם של הצומח, של החי ושל האדם. לימוד הסתגלות האדם לחיים בתנאי המדבר בפרק זה הוא למעשה מעין הקדמה לנושא. הרחבה והעמקה בנושא – בפרקים ז' ו-ח' שלהלן – תולדות התיישבות האדם בנגב.</p>	<p>הסקה: יסיקו מהתנאים הפיזיים השוררים במדבר לגבי הקשיים שעשויים לעמוד בפני האדם החי בו, לדוגמה: העדר מקורות מים זמינים ואמינים מאלצת את האדם למצוא פתרונות מגוונים לבעיה.</p> <p>העלאת אפשרויות שונות לפתרון בעיה, השוואה והסבר השונות: יעלו אפשרויות שונות לדרכי התמודדות האדם בתקופות השונות עם קשיי החיים במרחבי הנגב, ישוו ביניהן ויסבירו את הסיבות להבדלים ביניהן, לדוגמה: הנבטים השכילו בזמנו לבנות את בתיהם כך שלא יחדרו אליהם אור וחום; ואילו כיום, הודות להתפתחות הטכנולוגית, הפתרון לעקת החום הוא מזגנים.</p>	<p>- קשיים ומכשולים להתיישבות האדם בנגב במהלך התקופות והשפעתם על גוף האדם ועל חייו במרחבי המדבר, למשל: עומס חום, מצוקת מים, תחושת הבדידות במרחבי המדבר</p> <p>- דרכי התמודדות האדם עם קשיי החיים במדבר בתקופות שבהן התקיים יישוב בנגב – בעבר, בהווה והתחזיות לעתיד</p>	<p>2. הסתגלות האדם לחיים במדבר (4 שעות)</p>
--	---	--	---

ו. משאבי הנגב ודרכי ניצולם בידי האדם (12 שעות)

מטרות:

- **יכירו** את מקורות המים בנגב ויציעו דרכים לניצולם היעיל.
- **יכירו בשטח** את מפעלי המים בנגב בעבר.
- **יכירו בשטח** את מקורות המים ומפעלי המים בנגב בהווה. וישוו עם מקורות המים בעבר
- **יכירו** את הגורמים המגבילים לפיתוח ענפי חקלאות בנגב ויעלו הצעות לדרכים להתמודד עמם, ויאמתו הצעות אלה.
- **יסבירו** את היתרונות היחסיים של החקלאות במדבר.
- **יכירו** את הניסיונות ליישום שיטות חקלאות עתיקות בימינו.
- **יכירו** את תרומת המו"פ לחקלאות בנגב ובערבה.
- **יכירו** את הלימנים בנגב ויסבירו את תרומתם לסביבה.
- **יכירו** את אוצרות הטבע בדרום הארץ ואת מיקומם.
- **יסבירו** את דרכי היווצרותם של אוצרות הטבע בדרום הארץ.
- **יכירו** את אוצרות ים המלח ויסבירו את היתרון הכלכלי בדרך הפקתם.
- **יסבירו** את האפשרות להפקת אנרגיה מקרינת השמש, וידונו ביתרונות הכלכליים של דרך ההפקה.
- **יסבירו** מדוע ניתן לראות את נופי הנגב כאוצר טבע.
- **יכירו** בשטח את דרכי הניצול של אוצרות הטבע.
- **יכירו** את דרכי הניצול של אוצרות הטבע בנגב וישוו בין דרכי הניצול בעבר ובהווה.
- **ידונו** ביתרונות ובחסרונות בניצולם של אוצרות הנגב.

	<p>העלאת אפשרויות שונות לצורך פתרון בעיות: יציעו דרכים לניצול יעיל של המים הזמינים בנגב, דוגמה: הקמת סכרים בערוצי הנחלים.</p>	<p>- מקורות המים בנגב והאפשרויות לניצולם: מי גשמים, מי תהום, מים פוסיליים, מים מליחים</p> <p>לימוד בשטח להכרת מפעלי המים בנגב בעבר:</p> <ul style="list-style-type: none"> □ סכרים, תעלות, בורות וגבים □ בארות שרשרת (מגרות) <p>אתרים לביקור: ממשית, עברונה</p> <p>לימוד בשטח להכרת מקורות המים ומפעלי המים בנגב בהווה:</p> <ul style="list-style-type: none"> □ קו ירקון-נגב – מוביל המים הארצי 	<p>1. מקורות המים (4 שעות)</p>
--	--	---	---------------------------------------

	<p>השוואה והסקה: ישוו בין דרכי ניצול מקורות המים בנגב בעבר לעומת דרכי ניצולם בהווה, ויסיקו באשר לסיבות להבדלים, דוגמה: בימינו יש אפשרות לניצול מים באיכות ירודה להשקיית הגידולים הודות להתפתחות הטכנולוגית, למשל: שימוש במי קולחין מטוהרים - השפד"ן.</p>	<p>□ שפד"ן □ מתקני התפלה □ קידוחים</p> <p>אתרים לביקוד: מוזאון המים בניר-עם, אתר "שמחה" בשדרות, מאגרי שפד"ן, מתקן ההתפלה באילת</p>	
<p>נושא הניסיונות ליישום שיטות החקלאות העתיקות בימינו מתקשר לנושא החקלאות הנבטית (פרק ז' סעיף 4), לפיכך ניתן ללמד את הנושא בהקשר לנבטים.</p>	<p>זיהוי רכיבים וקשרים – סיבה ותוצאה: יצו ויסבירו את הגורמים המגבילים פיתוח נרחב של ענפי חקלאות בנגב, ומצד אחר יצינו את הגורמים ליתרונותיה של החקלאות באזור זה, דוגמה: קרקע מלוחה – גורם מגביל; טמפרטורות גבוהות בעונת החורף – יתרון.</p>	<p>- גורמים המגבילים פיתוח ענפי חקלאות בנגב (למשל: יובש והיעדר מקורות מים זמינים ואמינים, מליחות הקרקע, רוחות, טמפרטורות קיצוניות- משרע גדול בין טמפרטורות היום ובין טמפרטורות הלילה) והדרכים להתמודד עמם</p> <p>- היתרונות היחסיים של החקלאות במדבר</p> <p>- הניסיונות ליישום שיטות חקלאות עתיקות בימינו</p>	<p>2. חקלאות מדברית (4 שעות)</p>

	<p>שאלת שאלות: יעלו שאלות באשר לגורמים להופעת "חורשות עצים" (לימנים) במדבר, דוגמה: מאין מגיעים המים להשקיית העצים?</p> <p>השוואה: ישוו בין ענפי החקלאות בערבה ובהר הנגב לענפי החקלאות באזורים אחרים בארץ, דוגמה: בנגב, שלא כמו ברוב אזורי הארץ האחרים, קיימת האפשרות לגדל כמה מחזורים של ירקות בעונה אחת הודות לטמפרטורות הגבוהות יחסית ברוב חודשי השנה.</p>	<p>- תרומת המו"פ (מחקר ופיתוח) לפיתוח ענפי החקלאות בנגב ובערבה</p> <p>- הלימנים בנגב ותרומתם לסביבה</p> <p>לימוד בשטח להכרת החקלאות בנגב כיום</p> <p>אתרים לביקור: חוות הבשור, רביבים, מו"פ רביבים, נאות הכיכר</p> <p>סוגיה לסיכום:</p> <p>- הייחודיות והיתרונות של ענפי החקלאות בערבה ובהר הנגב - דוגמה להצלחת האדם בהתמודדותו עם תנאי האזור וליכולתו להפיק תועלת כלכלית מהם, וזאת הודות ליישום ממצאי המחקר המדעי בארץ ובעולם</p>	
<p>אוצרות הטבע של ים המלח נלמדים גם ביחידה זו – כחלק מנושא אוצרות הטבע בנגב וגם ביחידת ההר והבקעה – כחלק מנושא ים המלח.</p>	<p>זיהוי רכיבים וקשרים – סיבה ותוצאה: יסבירו את תהליך היווצרותם של כמה מאוצרות הטבע בנגב, דוגמה: גבס נוצר בעקבות התאיידות של גוף מים.</p>	<p>- אוצרות הטבע בדרום הארץ – מיקומם ודרכי היווצרותם, למשל: פוספטים, אשלג, נחושת, גבס, חרסית, חול, פצלי שמן, גז טבעי</p>	<p>3. אוצרות הטבע בנגב (4 שעות)</p>

- אוצרות ים המלח – היתרון הכלכלי בדרך הפקתם הודות לתנאי מיקומם הייחודיים

הסקה:

יסיקו מתנאי המיקום הייחודיים של ים המלח באשר ליתרונות הכלכליים בדרך ההפקה של אוצרותיו, דוגמה: תנאי היובש שבאזור מאפשרים להפיק את האוצרות בבריכות אידוי ללא צורך במקורות אנרגיה אחרים.

יישום:

יישמו את הידע בנושא התנאים הטבעיים באזור כדי לציין מהם היתרונות הכלכליים בדרכי ההפקה של אוצרות ים המלח, דוגמה: באזור חם וצחיח האוויר יבש, מאפיין זה ניתן לנצל לאידוי מי הים בבריכות אידוי.

- קרינת שמש חזקה כמקור אנרגיה בלתי מתכלה ובלתי מזהם להפקת אוצרות טבע ולגידול יבולים חקלאיים במחירי עלות נמוכים יחסית – **אנרגיה סולרית**

לימוד בשטח להכרת דרכי הניצול של אוצרות הטבע

אתרים לביקור: מפעלי ים המלח, תמנע, מצפה רמון, החווה הסולרית בשדה בוקר, מפרץ אילת

- דרכי ההפקה של אוצרות הטבע בנגב בעבר ובהווה

השוואה:

ישוו בין דרכי הפקת אוצרות הטבע בנגב בעבר ובהווה, דוגמה: דרכי הפקת הנחושת בתמנע: בעבר באמצעות פירים ומנהרות, ובתקופות מאוחרות יותר –

בסוגיה זו ניתן לפתח כישורי חשיבה בדומה לאלו של הסוגיה שלעיל.

<p>נושא זה נושק גם לנושא הדילמות הסביבתיות בנגב (פרק י') וניתן לשלבו בסוגיית הסיכום.</p>	<p>חציבה במכרה.</p> <p>העלאת שאלות: יעלו שאלות באשר להיותם של נופי הנגב אוצר טבע, דוגמה: מהו ה"אוצר" הטמון בנופי הנגב;</p> <p>העלאת אפשרויות: יציעו דרכים שונות להפקת תועלת כלכלית מנופי הטבע הייחודיים של הנגב, דוגמה: פיתוח ענף התיירות והשירותים הנלווים (למשל: לינה, הסעדה, תחבורה).</p> <p>העלאת מגוון נקודות מבט: יעלו נקודות מבט שונות באשר לסוגיה המוצגת לדיון, דוגמה: מצד אחד קל לחצוב חרסית על פני השטח במכתש רמון, ומצד אחר החציבה פוגעת בנוף.</p>	<p>- נופי הנגב כאוצר טבע, למשל: הנוף המדברי הפתוח, המכתשים, מפרץ אילת</p> <div data-bbox="891 703 1637 1265" style="border: 1px solid black; padding: 10px; margin: 20px auto; width: 80%;"> <p style="text-align: center;">פנים לכאן ולכאן – סוגיות לדיון</p> <p style="text-align: center;">אוצרות הנגב – היתרונות והחסרונות בניצולם:</p> <ul style="list-style-type: none"> □ אלו מאוצרות הנגב ראוי וכדאי לנצל (את המחצבים או את הנוף הייחודי) מהו "מחיר" ניצולם? □ מי "משלם/ישלם" על הניצול בהווה ובעתיד (או: מי מפיק כיום תועלת מהניצול ומי המפסיד ממנו?) □ חשיבות יישום מדיניות הקיימות בנגב. (פיתוח בר-קיימא) </div>	
--	--	--	--

ז. תולדות התיישבות האדם בנגב בעת העתיקה (16 שעות)

מטרות:

- **יכירו** את אופייה של פעילות האדם בנגב בתקופות הפרהיסטוריות.
- **יכירו** את העדויות לראשיתן של הערים בנגב, למיקומן ולקשריהן עם מצרים.
- **יכירו** את התכנון העירוני בתקופת הברונזה ואת הבית הערדי.
- **יכירו** בשטח את מאפייני הערים בתקופות הפרהיסטורית ובתקופת הברונזה.
- **יכירו** את אופיו של הנגב במקרא – בין מזרע לשימון, ו**יסבירו** את חשיבותו.
- **יסבירו** את הגורמים לתנודות בגבול היישוב הישראלי בנגב ואת דרכי ההתמודדות עם התופעה במהלך התקופה הישראלית.
- **יכירו בשטח** את ממצאי התקופה הישראלית.
- **יכירו** את הנבטים ואת מוצאם.
- **יסבירו** את הדרכים בהם ניצלו הנבטים את התנאים המיוחדים השוררים בנגב בתקופה הקדומה.
- **יסבירו** את הגורמים לעוצמה הכלכלית של הנבטים בתקופות ההלניסטית והרומית.
- **יסבירו** את הסיבות לשינוי באורח החיים הנבטי בתקופה הרומית המאוחרת.
- **יכירו** את ייחודן של שיטות החקלאות הנבטיות ואת הניסיונות ליישמן היום.
- **יכירו** את הפולחן והאמונה הנבטית ו**ישוו** עם השינויים שחלו בהם בתקופה הביזנטית.
- **יעלו השערות** בדבר הגורמים להיעלמותם של הנבטים בתקופה המוסלמית הקדומה ו**יכירו** את העדויות לכך.
- **יכירו בשטח** את היישובים הנבטיים.
- **ידונו יסבירו את הדעות השונות בסוגיה**: היישובים הנבטים – כפרים או ערים.

<p>עם תחילת לימוד נושא התיישבות האדם בנגב יש לציין שבמהלך רוב התקופות הייתה ההתיישבות במרחביו דלילה למדיי.</p>		<p>- אופייה של פעילות האדם בנגב בתקופות הפרהיסטוריות, ובעיקר בתקופה הכלקוליתית ובתורת הערסולית</p>	<p>1. התקופות הפרהיסטוריות (1 שעה)</p>
	<p>זיהוי רכיבים וקשרים: יסבירו את הקשר בין מיקום הערים העתיקות ובין פני השטח באזור, דוגמה: יישובים הוקמו בעבר בבקעת ערד עקב מיקומה -</p>	<p>- עדויות לראשיתן של הערים בנגב, מיקומן וקשריהן עם מצרים</p>	<p>2. תקופת הברונזה (3 שעות)</p>

	<p>אזור נוח למעבר של בהמות משא הנושאות סחורות.</p>	<p>- התכנון העירוני והבית הערדי</p> <p>לימוד בשטח להכרת מאפייני הערים בתקופות הפרהיסטורית ובתקופת הברונזה</p> <p>אתרים לביקור: תל ערד, תל באר שבע, תל שְרוֹחַן, תמנע</p>	
<p>בלימוד נושא זה יש להסתייע בכתוב בתנ"ך בספרים: שמואל, מלכים ודברי הימים.</p> <p>תנודות בגבול בין מזרע לשימון היו גם בתקופות מאוחרות יותר, למשל: לימס פלשתינה.</p>	<p>זיהוי רכיבים וקשרים – סיבה ותוצאה:</p> <p>יסבירו את הגורמים לתנודות בגבול היישוב הישראלי בנגב, דוגמה: גבול המדבר עולה צפונה לאחר רצף של שנות בצורת (גורם אקלימי).</p>	<p>- הנגב במקרא – בין מזרע לשימון:</p> <ul style="list-style-type: none"> □ הנגב כאזור ספר בתקופות הממלכה המאוחדת וממלכת יהודה □ ניצול יתרונות המיקום של הנגב <p>- הגורמים לתנודות בגבול היישוב הישראלי בנגב ודרכי ההתמודדות עם התופעה במהלך התקופה – התפשטות (צפונה) ונסיגה (דרומה)</p> <p>לימוד בשטח להכרת ממצאי התקופה הישראלית – מצודות, בורות מים, הערים והתכנון העירוני, מקדשים ופולחן, מפעלי מים, חומות, שערים וביצורים, מחסנים ובתי מגורים</p> <p>אתרים לביקור: תל ערד, תל באר שבע, "בור הקצינים", בורות לוץ, חורבת לוץ</p>	<p>3. התקופה הישראלית – מהתנחלות למלוכה (5 שעות)</p>
	<p>זיהוי רכיבים וקשרים – סיבה ותוצאה:</p>	<p>- מוצאם של הנבטים</p> <p>- ניצול התנאים המיוחדים השוררים בנגב על ידי הנבטים בתקופה הקדומה</p>	<p>4. הנבטים – אדוני המדבר (6 שעות)</p>

<p>נושא הניסיונות ליישום שיטות החקלאות הנבטית יכול להילמד גם במסגרת נושא זה או במהלך לימוד נושא החקלאות.</p>	<p>יסבירו את הדרכים שבהם ניצלו הנבטים את תנאי הנגב, דוגמה : איסוף מי הגשמים על ידי הנבטים בבורות מוסווים. זיהוי רכיבים וקשרים – סיבה ותוצאה :</p> <p>יסבירו את הגורמים שהביאו לעוצמה הכלכלית של הנבטים בתקופות הנדונות, דוגמה : הכרת הנבטים את תנאי המדבר המביאה להשתלטותם על דרך הבשמים.</p> <p>זיהוי רכיבים וקשרים – סיבה ותוצאה :</p> <p>יסבירו את הגורמים שהביאו לשינוי באורח החיים הנבטי בתקופה הנדונה, דוגמה : מעבר להתבססות על חקלאות בעקבות סלילת מעלה עקרים על ידי הרומים, כתחליף לדרך הבשמים.</p> <p>השוואה :</p> <p>ישוו בין שיטות החקלאות המודרניות לבין שיטות החקלאות הנבטית, דוגמה : שימוש בטפטפות ומים מליחים בחקלאות המודרנית לעומת התלות במי נגר עילי.</p> <p>השוואה :</p> <p>ישוו בין הפולחן הנבטי בתקופה הרומית לזה שבתקופה הביזנטית ויסבירו את הסיבות להבדלים ביניהם, דוגמה : מקדשים בתקופה הרומית לעומת כנסיות בתקופה הביזנטית בגלל התנצרות הנבטים.</p> <p>העלאת השערות וזיהוי רכיבים וקשרים – סיבה ותוצאה :</p>	<p>- הגורמים לעוצמה הכלכלית של הנבטים בתקופות ההלניסטית והרומית</p> <p>- הסיבות לשינוי באורח החיים הנבטי בתקופה הרומית המאוחרת</p> <p>- ייחודן של שיטות החקלאות הנבטיות והניסיונות ליישמן היום</p> <p>- הפולחן והאמונה הנבטית והשינויים שחלו בהם בתקופה הביזנטית</p> <p>- הגורמים להיעלמותם של הנבטים בתקופה המוסלמית הקדומה והעדויות לכך</p>	
--	---	---	--

<p>בתום לימוד נושא "הנבטים", הנוודים בעת העתיקה, ניתן, על פי שיקול המורה, ללמוד את נושא "הבדווים" 35G, הנוודים בעת החדשה המופיע בתכנית בפרק ט'.</p>	<p>יעלו השערות בדבר הגורמים להיעלמותם של הנבטים ויסבירו את הגורמים ואת העדויות להיעלמותם של הנבטים מהנגב, דוגמה: ביטול המדיניות הביזנטית לעידוד ההתיישבות בנגב ונטישת היישובים הנבטיים.</p> <p>הסקה: יסיקו מהמצאים בשטח על אורח החיים הנבטי ועל השלבים השונים בתולדותיהם, דוגמה: גת מעדה על עיסוק בחקלאות.</p> <p>טיעון: יעלו טיעונים התומכים מצד אחד בדעה שהיישובים הנבטיים היו ערים, ומצד אחר טיעונים התומכים בכך שהיישובים הנבטיים היו כפרים, דוגמה: היישובים הם גדולים – טיעון התומך בהיותם ערים; יישובי פרזות – טיעון התומך בהיותם כפרים.</p> <p>העלאת השערות והסקת מסקנות: יעלו השערות באשר לאופיים של היישובים הנבטיים ויסיקו מסקנות על סמך השערותיהם.</p>	<p>לימוד בשטח להכרת היישובים הנבטיים: האדריכלות, מתקני ייצור חקלאיים, מבני דת, מתחמי קבורה, מצודות</p> <p>אתרים לביקור: עבדת, שבטה, ממשית, ניצנה, בור חווארים, דרך הבשמים, מואה, חאן סהרונים</p> <div data-bbox="907 766 1556 922" style="border: 1px solid black; padding: 10px; text-align: center;"> <p>פנים לכאן ולכאן - סוגיה לדיון: היישובים הנבטים - כפרים או ערים?</p> </div>	
---	---	---	--

ח. תולדות התיישבות האדם בנגב בעת החדשה (25 שעות)

מטרות:

- **יעלו השערות ויסבירו** את הגורמים לעליית חשיבותו הגיאוגרפית של הנגב בעת החדשה.
- **יסבירו** את הנסיבות שהביאו להקמת באר שבע.
- **יכירו** את מהלכי הקרב שבו נכבשה באר שבע על ידי צבאו של גנרל אלנבי ואת חשיבותו לכיבוש ארץ-ישראל על ידי הבריטים במלחמת העולם הראשונה.
- **יכירו** את מאפייני באר שבע בתקופת המנדט.
- **ישוו ויסבירו** את תהליכים והתמורות שחלו בבירת הנגב מאז הקמת המדינה ועד ימינו.
- **יכירו בשטח** את אתריה המרכזיים של באר שבע.
- **יסבירו** את השיקולים בהחלטות של המוסדות הציוניים לרכישת קרקעות בנגב ולהתיישבות באזור.
- **יכירו** את הרכישות הראשונות של קרקעות ואת התיישבות הנחשונים בנגב ברוחמה.
- **יסבירו** את השפעות הגומלין בין התכניות הפוליטיות ובין ההתיישבות הציונית בנגב.
- **יכירו בשטח** את אתרי ראשית ההתיישבות הציונית בנגב.
- **יכירו** את תפקידו של הנגב בחזונו של דוד בן גוריון: מימי המדינה שבדרך ועד לאחר הקמת המדינה.
- **יעריכו וישוו** את מידת הגשמת חזון בן-גוריון בתחום האישי ובתחום ההתיישבותי-לאומי – בעבר ובימינו.
- **יכירו בשטח** את האתרים המרכזיים בשדה בוקר.
- **יסבירו** את האירועים שהביאו לניתוק היישוב העברי בנגב.
- **יסבירו** את הרקע המדיני למבצעים לשחרור הנגב ולהרחבת גבולותיו.
- **יכירו** את מהלכי המבצעים לשחרור הנגב.
- **יסבירו** את תוצאות המבצעים לשחרור הנגב.
- **יכירו בשטח** את אתרי הקרבות החשובים במלחמת העצמאות.
- **יסבירו** את הביטוי ההתיישבותי בנגב של מדיניות פיזור האוכלוסין במדינה.
- **יעלו השערות ויסבירו** את הגורמים להקמת יישובים כפריים בצפון-מערב הנגב בשנות החמישים ו**יכירו** את מאפייני התיישבות זו.
- **יסבירו** את הקשיים והפתרונות בהתפתחות ההתיישבות בערבה ובהר הנגב.
- **יסבירו** את נסיבות הקמתן של עיירות הפיתוח בנגב.
- **יעלו השערות ויסבירו** את השיקולים באיתורן של עיירות הפיתוח בנגב.
- **יכירו** את הבסיס הכלכלי של עיירות הפיתוח בנגב בעת הקמתן ואת השינויים שחלו בו במהלך השנים.
- **יכירו** את מעמדן של עיירות הפיתוח בחברה ישראלית ואת השינויים שחלו ביחס אליהן בחברה.
- **ידונו** בסוגיה: עיירות הפיתוח בנגב מדיניות יישובית-לאומית שנחלה הצלחה או כישלון חברתי-כלכלי.
- **יעריכו** את יתרונות מיקומה ואיתורה של אילת ואת השפעתם על התפתחותה ועל הבסיס הכלכלי שלה.
- **יעלו השערות ויסבירו** את הגורמים להקמת בסיסי צבא ולהתיישבות הצבאית בנגב.
- **יכירו** את תופעת כפרי הסטודנטים בנגב.
- **יכירו** את תופעת חוות הבודדים בנגב ו**יסבירו** את הגורמים שהביאו להקמת צורת התיישבות זו.
- **ידונו** בסוגיה: חוות הבודדים בנגב – דרך לפיתוח הנגב ושימור הסביבה הטבעית או ניצול משאבי הנגב לתועלת כלכלית אישית.
- **יכירו בשטח** את היישובים שהוקמו בנגב לאחר הקמת המדינה.
- **יכירו** את התכניות לחפירה/לכרייה של תעלות המקשרות בין הים התיכון ומפרץ אילת לבין ים המלח.

- יעלו השערות ויסבירו את הגורמים לעיכוב בביצוע תכניות התעלות.
- ידונו בהשפעות החיוביות והשליליות של ביצוע עתידי של התכניות לחפירת תעלות לים המלח.

<p>מאז הנבטים ועד סוף המאה ה 19 הנגב שימש כארץ מעבר ולא הייתה בו התיישבות קבע. במאה ה-19 עברו בנגב חוקרים ומגלי עולם. זו הסיבה לדילוג הגדול בזמן בתוכנית הלימודים.</p>	<p>העלאת השערות וזיהוי רכיבים וקשרים – סיבה ותוצאה : יסבירו את הגורמים לעליית חשיבותו הגיאוגרפית של הנגב במאה ה-19, דוגמה : חפירת תעלת סואץ – הנגב סמוך לתעלת סואץ.</p> <p>זיהוי רכיבים וקשרים – סיבה ותוצאה : יסבירו את הנסיבות שהביאו להקמת באר שבע, דוגמה : הצורך בהקמת מרכז מנהלי בצפון הנגב.</p> <p>העלאת אפשרויות שונות לצורך פתרון בעיה : יעלו אפשרויות שונות לפתרון בעיית כיבוש דרום הארץ במלחמת העולם הראשונה על סמך הנתונים הצבאיים והטופוגרפיים של האזור, במלחמה זו,</p>	<p>- הגורמים לעליית חשיבותו הגיאוגרפית של הנגב</p> <p>- הנסיבות שהביאו להקמת באר שבע</p> <p>- מהלכי הקרב שבו נכבשה באר שבע על ידי צבאו של גנרל אלנבי, חשיבותו של קרב זה לכיבוש ארץ ישראל על ידי הבריטים במלחמת העולם הראשונה.</p>	<p>1. שלהי התקופה העות'מאנית וראשית תקופת המנדט (5 שעות)</p>
--	--	--	---

<p>ניתן ללמד את נושא התפתחות באר שבע גם בסעיף 9.</p>	<p>דוגמה : שימוש בנשק לא קונבנציונלי כדי לשבור את השוויון בחזית עזה.</p> <p>השוואה : ישוו בין העיר באר שבע בתקופה שלפני הקמת המדינה לעיר באר שבע בימינו על פי קריטריונים שונים שיוצעו על ידי התלמידים, דוגמה : גודל שטחה של העיר – העיר התרחבה במידה ניכרת לכיוון צפון. זיהוי רכיבים וקשרים – סיבה ותוצאה : יסבירו את הגורמים לתמורות שחלו בבאר שבע מאז הקמת המדינה, דוגמה : עלייה בצפיפות הבנייה בעיר בגלל השינוי בתכנית המקורית של העיר : מעיר מבוזרת שבין שכונותיה יש גנים למצב שבו נבנו בשטח הפתוח שבין השכונות מבני מגורים ומסחר. קישור בין מפה לבין השטח : יזהו בשטח את האתרים המרכזיים המסומנים במפה. הסקה : יסיקו מהנראה בשטח לגבי מידת התאמתם של המבנים הישנים בעיר לתפקודם בעידן המודרני , דוגמה : הבניינים בעיר העתיקה, במרכזה של העיר, נבנו לפני שנים רבות והם אינם מתאימים למרכזים משרדיים מודרניים.</p>	<p>- באר שבע בתקופת המנדט - גודל האוכלוסייה והרכבה, מעמדה של העיר</p> <p>- תהליכים ותמורות שחלו בבירת הנגב מאז הקמת המדינה ועד ימינו</p> <p>לימוד בשטח להכרת באר שבע - העיר העתיקה והחדשה</p> <p>אתרים לביקור : העיר העתיקה, גשר הרכבת, בית הקברות הצבאי הבריטי</p>	<p>2. ההתיישבות הציונית בנגב עד הקמת</p>
--	--	---	--

- השיקולים בהחלטות לרכישת קרקעות בנגב ולהקמת יישובים חדשים באזור – גורמים מזרזים וגורמים מעכבים

זיהוי רכיבים וקשרים – סיבה ותוצאה :
יסבירו את השיקולים בהחלטות לרכישת קרקעות בנגב ולהתיישבות באזור, דוגמה : מנהיגי היישוב ראו במרחבי הנגב פוטנציאל להתיישבות ציונית ורכישת קרקעות באזור הייתה קלה יחסית כי הוא היה מיושב בדלילות.

זיהוי רכיבים וקשרים – סיבה ותוצאה :
יסבירו את הגורמים המעכבים ואת הגורמים המזרזים לרכישת הקרקעות בנגב, דוגמה : גורם מעכב - תנאי אקלים קשים.

זיהוי רכיבים וקשרים – סיבה ותוצאה :
יסבירו את השפעות הגומלין בין התכניות הפוליטיות לבין ההתיישבות הציונית הלכה למעשה, דוגמה : עליית י"א הנקודות בעקבות פרסום **תכנית מוריסון-גריידי**.

- רכישות ראשונות של קרקעות והתיישבות נחשונית בנגב (**דוחמה**)

- השפעות הגומלין בין התכניות הפוליטיות ובין ההתיישבות הציונית בנגב :

- **ועדת פיל** 1937
- **ועדת וודהד** 1938
- **חוק הקרקעות** 1940
- הקמת שלושה **מצפים** 1943 : רביבים, בית אשל, גבולות
- ועדת מוריסון-גריידי 1946
- עליית י"א **הנקודות** 1946 (מוצאי יום כיפור תש"ז)
- הנחת קו המים מניר-עם ועיבוי ההתיישבות בסמוך לו
- **תכנית החלוקה** 1947

ל'מוד בשטח להכרת ראשית ההתיישבות הציונית בנגב

אתרים לביקור : אתר ראשונים ברוחמה, גבולות, רביבים, מוזאון המים בניר-עם, בית אשל

		<p>- הנגב בחזונו של דוד בן גוריון : מימי המדינה שבדרך ועד לאחר הקמת המדינה</p>	<p>3. הנגב בחזונו של בן גוריון (2 שעות)</p>
	<p>הערכה : יעריכו את פועלו של בן גוריון בנגב ולדבקו בהגשמת חזונו כהצבת דוגמה אישית.</p> <p>השוואה : ישוו בין חזונו של בן גוריון לבין מימושו בנגב ויעריכו את מידת מימוש החזון, דוגמה :</p> <p>בחזונו של בן גוריון הבסיס הכלכלי העיקרי להתיישבות היה ניצול המחצבים שבאזור, ואילו כיום הבסיס הכלכלי העיקרי הוא ענף התיירות וייצוא של יבולים חקלאיים.</p>	<p>- מחזון למציאות – הגשמת החזון : בתחום האישי ובתחום ההתיישבותי-לאומי – בעבר ובימינו</p> <p>לימוד בשטח : שדה בוקר</p>	
<p>ידע מוקדם נדרש : הגורמים והנסיבות שהביאו לפרוץ מלחמת העצמאות ומהלכה</p>	<p>זיהוי רכיבים וקשרים – סיבה ותוצאה : יסבירו כיצד נסיבות אירועי ראשית מלחמת העצמאות הביאו לניתוק הנגב, דוגמה : הפלישה המצרית ועצירתה בגשר "עד הלום" שהביאו לפריסת הצבא המצרי בין איסדוד לפלוג'ה.</p> <p>זיהוי רכיבים וקשרים – סיבה ותוצאה : יסבירו את הרקע המדיני למבצעים לשחרור הנגב,</p>	<p>- האירועים שהביאו לניתוקו של היישוב העברי בנגב ממרכז הארץ</p> <p>- הרקע המדיני למבצעים לשחרור הנגב ולהרחבת גבולותיו, מהלכיהם הצבאיים ותוצאותיהם :</p> <p>▫ מבצע יואב (כיס פלוג'ה, משטרת עיראק-סואידן, מצודת יואב)</p>	<p>4. מלחמת העצמאות (4 שעות)</p>

<p>העיקריים. ראוי לעמוד על מעמדו של הנגב במכלול אירועים המלחמה. בנושא זה יש חפיפה חלקית עם נושאי הלימוד ביחידה "מישור החוף" מכיוון שחלו שינויים בהגדרת גבולו הצפוני של הנגב.</p>	<p>דוגמה : החשש מיישום תכנית בנדוט הביא ליציאה למבצע יואב. זיהוי רכיבים וקשרים – סיבה ותוצאה : יסבירו את תוצאות המבצעים הצבאיים בנגב, דוגמה : בעקבות מבצע "עובדה" נכללה אום-ראשרש בתחומי מדינת ישראל.</p>	<p>□ מבצע חורב □ מבצע עובדה (הגעה לאום-ראשרש (אילת))</p> <p>לִיְמוֹד בִּשְׂטַח לְהַכֵּרֵת אֶת־רֵי הַקִּרְבוֹת בְּמִלְחַמַת הָעֲצֻמָּאוֹת</p> <p>אתרים לביקור : יד מרדכי, נגבה, מצודת יואב, אנדרטת חטיבת הנגב, אנדרטת דגל הדין, תוואי חטיבת הנגב וחטיבת גולני במבצע עובדה</p>	<p>5. ההתיישבות בנגב לאחר הקמת המדינה (6 שעות)</p>
	<p>העלאת השערות: יעלו השערות בדבר הגורמים שהביאו להקמת יישובים כפריים בצפון-מערב הנגב בשנות החמישים, דוגמה : שיקול ביטחוני – הצורך לעבות את ההתיישבות הציונית בסמוך לגבול המצרי. זיהוי רכיבים וקשרים – סיבה ותוצאה : יסבירו את הקשיים לפיתוח ההתיישבות בהר הנגב ובערבה, דוגמה : קרקעות מלוחות. העלאת אפשרויות מגוונות לצורך פתרון בעיה : יעלו אפשרויות לפתרון הקשיים להתיישבות בהר הנגב ובערבה, דוגמה : ניסיונות ליישום שיטות</p>	<p>- הביטוי ההתיישבותי בשטחו של הנגב ליישום מדיניות פיזור האוכלוסין במדינה</p> <p>- הגורמים להקמת יישובים כפריים בצפון-מערב הנגב בשנות החמישים ומאפייני ההתיישבות זו</p> <p>- התפתחות ההתיישבות בערבה ובהר הנגב – קשיים ופתרונות</p>	

	<p>ההשקיה והחקלאות של הנבטים.</p> <p>זיהוי רכיבים וקשרים – סיבה ותוצאה: יסבירו את השיקולים להקמת עיירות הפיתוח בנגב, דוגמה: יצירת מרכזים עירוניים שישפכו שירותים שונים להתיישבות כפרית.</p> <p>זיהוי רכיבים וקשרים – סיבה ותוצאה: יסבירו את השיקולים לבחירה באיתור של עיירות הפיתוח, דוגמה: נגישות לדרכים ראשיות.</p> <p>השוואה: ישוו בין הבסיס הכלכלי של עיירות הפיתוח בעת הקמתן לבין הבסיס הכלכלי שלהן בימינו על פי קריטריונים שהתלמידים יציעו, דוגמה: בעבר – בעיקר התבססות על ענף הטקסטיל וכיום – מגוון ענפי תעשייה וייצור.</p> <p>השוואה: ישוו בין מעמדן של עיירות הפיתוח בשנותיהן הראשונות למעמדן כיום, דוגמה: ממעמד של יישוב נחשל למעמד של יישוב מועדף.</p> <p>טיעון והערכה: יעלו טענות לכאן ולכאן בסוגיית הצלחתן של עיירות הפיתוח ויעריכו את מידת ההצלחה, לדוגמה: מצד אחד עיירות הפיתוח הצליחו לממש במידה מסוימת את מדיניות פיזור</p>	<p>-עיירות הפיתוח בנגב:</p> <ul style="list-style-type: none"> □ נסיבות הקמתן □ השיקולים באיתורן □ הבסיס הכלכלי בעת הקמתן והשינויים שחלו בו במהלך השנים □ עיירות הפיתוח בחברה ישראלית – שינויים במעמדן וביחס אליהן 	
--	---	---	--

פנים לכאן ולכאן – סוגיה לדיון:
עיירות הפיתוח בנגב מדיניות יישובית-לאומית
שנחלה הצלחה
או: כישלון חברתי-כלכלי

	<p>האוכלוסין, ומצד אחר – נוצר במהלך השנים פער חברתי-כלכלי בין הערים הוותיקות במרכז לבין עיירות הפיתוח בפריפריה.</p> <p>זיהוי רכיבים וקשרים – סיבה ותוצאה: יסבירו את יתרונות מיקומה ואיתורה של אילת, דוגמה: העיר שוכנת לחוף ים חמים שיש בו שוניות אלמוגים.</p> <p>הערכה: יעריכו את השפעת יתרונות המיקום והאיתור של אילת על התפתחותה, דוגמה: הטמפרטורות הנוחות השוררות בעיר בחודשי החורף מאפשרות פיתוח תיירות חורף, בעיקר לתיירים המגיעים מארצות אירופה הקרות.</p> <p>זיהוי רכיבים וקשרים – סיבה ותוצאה: יסבירו את הגורמים להקמת בסיסי הצבא בנגב, דוגמה: ריחוק ממרכזי אוכלוסייה.</p> <p>זיהוי רכיבים וקשרים – סיבה ותוצאה: יסבירו את הגורמים להקמת כפרי הסטודנטים בנגב, דוגמה: רצון של צעירים לשלב לימודים עם תרומה לחברה.</p> <p>זיהוי רכיבים וקשרים – סיבה ותוצאה: יסבירו את הגורמים השונים שהביאו להקמת צורות</p>	<p>- יתרונות מיקומה ואיתורה של אילת והשפעתם על התפתחותה ועל הבסיס הכלכלי שלה</p> <p>- הגורמים להקמת בסיסי צבא ולהתיישבות הצבאית בנגב – עיר הבהדי"ם</p> <p>- כפרי הסטודנטים בנגב – ביטוי לציונות מתחדשת</p> <p>- חוות הבודדים – הגורמים השונים שהביאו להקמת צורות התיישבות חדשות בנגב בשלהי המאה ה-20 ובתחילת המאה ה-21 (אישיים, ממסדיים וכלכליים)</p>	
--	---	--	--

<p>נושא זה נושק גם לנושא הדילמות הסביבתיות בנגב (פרק י') וניתן לשלבו בסוגיית הסיכום.</p>	<p>התיישבות חדשות בנגב בשלהי המאה ה-20 ובתחילת המאה ה-21, דוגמה: יזמה אישית לניצול תנאי הנגב לפיתוח ענפי התיירות והחקלאות.</p> <p>טיעון: יעלו טענות לכאן ולכאן בסוגיית חוות הבודדים, דוגמה: ניצול משאבי המדינה להפקת תועלת כלכלית על ידי אנשים פרטיים.</p> <p>השוואה: ישוו בין אופיים של היישובים השונים בנגב על פי קריטריונים שיוצעו על ידי הלומדים, דוגמה: מידת הצפיפות של בנייני המגורים.</p>	<div data-bbox="869 384 1563 743" style="border: 1px solid black; padding: 10px; text-align: center;"> <p>פנים לכאן ולכאן – סוגיה לדיון: חוות הבודדים בנגב – צורת התיישבות חדשה: דרך לפיתוח הנגב ושימור הסביבה הטבעית או – ניצול משאבי הנגב לתועלת כלכלית אישית</p> </div> <p>לִימוּד בִּשְׂטַח להכרת היישובים שהוקמו בנגב לאחר הקמת המדינה</p> <p>אתרים לביקור: לפחות אחד/אחת מהבאים:</p> <ul style="list-style-type: none"> • יישובי צפון הנגב, עיירות פיתוח, יישובי הערבה, חוות בודדים, כפרי סטודנטים • אילת • תצפית על אחד ממחנות צה"ל 	
<p>הראשון שהגה בזמנו את רעיון התעלות היה בנימין זאב הרצל.</p>	<p>זיהוי רכיבים וקשרים – סיבה ותוצאה: יסבירו את הגורמים לעיכוב בביצוע תכניות התעלות, דוגמה: ביצוע כרוך בהשקעות</p>	<p>תעלת הימים – התכניות לחפירה/לכרייה של תעלות המקשרות בין הים התיכון ומפרץ אילת לבין ים המלח</p> <p>- הגורמים לעיכוב בביצוע תכניות התעלות</p>	

	<p>כספיות גדולות מאוד.</p> <p>זיהוי רכיבים וקשרים – סיבה ותוצאה:</p> <p>יסבירו את ההשפעות החיוביות והשליליות של ביצוע עתידי של התכניות,</p> <p>דוגמה: השפעה שלילית – הזרמת מים לים המלח עשויה לשנות את ריכוז המלחים בים.</p>	<p>- ההשפעות החיוביות והשליליות של ביצוע עתידי של התכניות</p>	
--	--	---	--

מטרות:

- יכירו את המאפיינים של הבדווים כקבוצה אתנית.
- יסבירו את התאמת אורח החיים והמנהגים של הבדווים לתנאי המדבר.
- ישוו את התמורות שחלו בעשורים האחרונים בחברה הבדווית ויסבירו את הסיבות להן.
- יעלו השערות ויסבירו את הבעיות בחברה הבדווית בימינו ואת הגורמים להן.
- יעלו פתרונות אפשריים לבעיות החברה הבדווית בימינו.
- יכירו בשטח את אורח החיים הבדווי המסורתי ואת התמורות שחלו בחייהם.
- ישוו בין הנבטים לבין הבדווים בנגב.

<p>ניתן ללמד את נושא "הבדווים" בשלב זה, על פי סדרי הנושאים המוצעים בתכנית, אך ניתן גם ללמדו קודם לכן לאחר לימוד נושא הנבטים (פרק ז', סעיף 4). יש יתרון בלימוד שני נושאים אלו בסמוך זה לזה – השוואות בתחומי החיים השונים בעבר הרחוק, בעבר הקרוב ובימינו, התמורות שחלו בהם וסיבותיהן.</p>	<p>זיהוי רכיבים וקשרים – סיבה ותוצאה: יסבירו את השפעת תנאי המדבר על אורח החיים של הבדווים, דוגמה: האוהל הוא מקום המגורים של הבדווים. הנוודים ברחבי העולם מתגוררים באוהלים שונים. אוהל הוא קל ונייד, ניתן לפרקו בקלות ולנדוד עמו למקומות אחרים.</p>	<p>1. אורח החיים של הבדווים והתמורות שחלו בו (5 שעות)</p> <p>- המאפיינים של הבדווים כקבוצה אתנית</p> <p>- אורח החיים והמנהגים של הבדווים כביטוי להתאמתם לחיים בתנאי המדבר</p>	
---	--	--	--

התמורות שחלו בעשורים האחרונים בחברה הבדווית והסיבות להן :

- אורח החיים – מנוודות להתיישבות קבע
- המבנה החברתי – היחלשות המסגרת הפטריאכלית והיווצרות מעמדות חדשים (משכילים, בעלי ממון)
- מעמד האישה – השתלבות נשים בשוק העבודה בעקבות רכישת השכלה
- הבסיס הכלכלי – שינויים במגזרי התעסוקה, עלייה ברמת החיים

- הבעיות בחברה הבדווית בימינו והגורמים להן :

- הקרקעות והמגורים (בעיית היישובים הלא-מוכרים)
- המאבק על מקורות מים
- תעסוקה והשכלה
- היחס לשירות בצה"ל
- מתחים בין החברה הבדווית לבין היישובים היהודיים

- פתרונות אפשריים לבעיות החברה הבדווית בימינו

לְיָמוּד בַשְּׁטַח לַהֲכַרְת אֹרַח הַחַיִּים הַמַּסּוּרֵתִי וְהַתְּמוּרֹת שַׁחֲלוּ בַחַיִּי הַבְּדוּוּיִים

השוואה:

ישוו בין החברה הבדווית בעבר לחברה הבדווית בהווה, דוגמה: **יישוב פזורה** לעומת יישוב עירוני.

זיהוי רכיבים וקשרים – סיבה ותוצאה:

יסבירו את הסיבות לתמורות באורח חיי הבדווים בעשורים האחרונים, דוגמה: ריכוז הבדווים ביישובי קבע כדי לשפר את תנאי חייהם.

זיהוי רכיבים וקשרים – סיבה ותוצאה:

יסבירו את הגורמים לבעיות בחברה הבדווית, דוגמה: קונפליקטים בין הזקנים לצעירים, המודרנה הדוחקת את המסורת.

הצעות לפתרון בעיות

והערכתן:

יעלו הצעות שונות לפתרון בעיות הבדווים בנגב ו**יבחנו** אותן על רקע המציאות הכלכלית-חברתית באזור, דוגמה: עידוד תעסוקת נשים כמנוף לשינוי חברתי – כלכלי ולשינוי ביחס לאישה בחברה המסורתית.

זיהוי יישום פתרון בעיות

בשטח:

יזהו בשטח את יישום הפתרונות לבעיית החברה הבדווית בימינו, כפי שנלמדו בכיתה, דוגמה: יוזמות עסקיות של

	<p>נשים בדוויות.</p> <p>השוואה: ישו בין הבדווים לנפטים על פי קריטריונים שהתלמידים יציעו, דוגמה: אורח חיים – שתי הקבוצות חיו בתחילה כנוודים במדבר. הם נדדו במרחביו כדי למצוא מקורות מזון ומים להם ולמקנה שלהם. ולאחר מכן השתנו אורחות חייהם בעקבות נסיבות היסטוריות שונות.</p>	<p>אתרים לביקור: מוזאון ג'ו אלון בדביר, רהט, לאקיה, חורה</p> <p>סוגיה לסיכום: השוואת שוכני המדבר לדורותיהם – הנפטים מול הבדווים: דרכי הסתגלותם לתנאי המדבר, שינויים באורחות חייהם והגורמים לכך</p>	
--	--	---	--

י. דילמות סביבתיות בנגב (5 שעות)

מטרות:

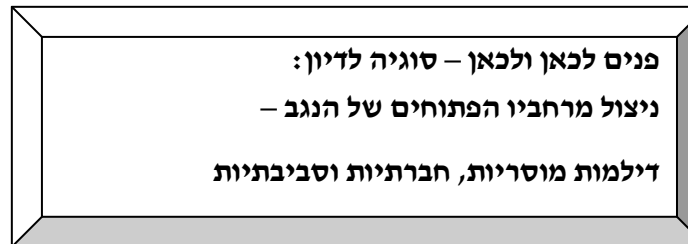
- יכירו דוגמאות לדילמות סביבתיות בנגב וידונו בהן.
- יסבירו את הדעות השונות בסוגיית ניצול מרחביו הפתוחים של הנגב
- יכירו בשטח את מוקדי הדילמות הסביבתיות בנגב
- יסבירו את מעמדו של הנגב כיום מבחינה התיישבותית וכלכלית ואת התחזיות לעתיד

1. דילמות סביבתיות בנגב

- דוגמאות לדילמות סביבתיות בנגב :
□ הנגב כשטח חשוב לצה"ל למחנות ולאיימונים מול המגמה לשמר את מרחב השטחים הפתוחים
□ מפרץ אילת – אינטרסים מתנגשים בשימוש בחוף ובים (למשל : בתי מלון, מתקני נמל, גידול דגים)
□ הנגב כאתר להעברת מפעלי תעשייה מזהמים ממרכז הארץ ולהטמנת סוגי פסולת
□ ים המלח – השינויים בגובה מפלס פני הים והשפעתם על הסביבה ועל התיירות באזור (היווצרות **בולענים**, סחיפה מוגברת של מי השיטפונות באזור, "התרחקות" הים מחוף המלוונות)

לימוד בשטח להכרת מוקדי הדילמות הסביבתיות בנגב

אתרים לביקור : רמת חובב, אתר דודאים, מפעלי ים המלח

העלאת מגוון נקודות מבט :
יעלו טיעונים מנקודות מבט שונות באשר לניצול מרחביו הפתוחים של הנגב, דוגמה : יש לנצל את המרחבים הפתוחים ואת הריחוק ממרכזי האוכלוסייה כדי לטמון פסולת מזהמת

מיזוג:

ימזגו מידע מהתחומים השונים שנלמדו ביחידה לשם יצירת מידע מוכלל ומסכם, דוגמה: מידע מתחומי הסביבה והטבע ומידע מתחומי ההתיישבות לשם הבנת התרומה של המחקר המדעי לפיתוח ההתיישבות בנגב

סוגיה לסיכום:

הנגב – מעמדו כיום מבחינה התיישבותית וכלכלית ותחזיות לעתיד –
□ אזור שוליים במדינה או אזור בעל פוטנציאל לפיתוח והתיישבות
□ הגורמים העשויים לחולל שינויים ולעודד התיישבות באזור
□ תרומת המחקר המדעי ויישומם של ממצאיו להרחבת אפשרויות ההתיישבות בנגב